

NGÔN NGỮ BÁO CHÍ TIẾNG VIỆT HIỆN ĐẠI: BƯỚC CHUYỂN MÌNH MẠNH MẼ

● Lê Khắc Cường¹

Trường Đại học Quốc tế Hồng Bàng

TÓM TẮT

Ngôn ngữ báo chí được công nhận như một phong cách chức năng ngôn ngữ của tiếng Việt từ những năm 1990. Với sự bùng nổ truyền thông cuối thiên niên kỷ thứ hai trên thế giới và không khí đổi mới sau năm 1986 tại Việt Nam, báo chí tiếng Việt đã có sự chuyển mình mạnh mẽ. Cùng với văn chương, phong cách ngôn ngữ báo chí ngày càng thể hiện vai trò của mình trong hệ thống các phong cách ngôn ngữ gọt giũa tiếng Việt. Đây là một phong cách ngôn ngữ hiện đại vừa gần gũi với người đọc, vừa hướng đến chuẩn mực. Khá nhiều từ ngữ mới ra đời, hầu hết xuất phát từ báo chí, truyền thông rồi sau đó du nhập vào vốn từ chung của toàn dân. Câu trên báo chí ngày càng đa dạng, phong phú và nhìn chung là ngắn gọn hơn, hiện đại hơn. Bên cạnh đó, ngôn ngữ báo chí cũng bộc lộ những bất cập như lạm dụng từ ngữ nước ngoài, tiêu đề trên một số phương tiện truyền thông ngày càng dài, thiếu gọt giũa và không phản ánh nội dung chính của bài báo,... cần được nhận diện và có biện pháp điều chỉnh, định hướng để giúp cho phong cách báo chí phát triển mạnh hơn cũng như để giữ gìn sự trong sáng của tiếng Việt.

Từ khoá: ngôn ngữ báo chí, thành ngữ mới, tiêu đề, báo mạng điện tử, truyền thông đa phương tiện

MODERN VIETNAMESE JOURNALISTIC LANGUAGE: A STRONG TRANSFORMATION

● Le Khắc Cuong

ABSTRACT

Vietnamese journalistic language has only been mentioned as an independent linguistic functional style of Vietnamese since the 1990s. With the media boom at the end of the second millennium in the world and the atmosphere of renewal after 1986 in Vietnam, the Vietnamese journalistic language had a strong transformation. Along with literary style, journalistic style increasingly shows its role in the system of sharpened linguistic styles. It is a language that is both close to readers, modern, suitable for young readers of the 4.0 generation, and standards - oriented. A series of new words were born, most of which came from the mass media and then gradually imported into the common vocabulary of the entire population. Sentences in the press are increasingly diverse and generally shorter and more modern. In addition, the press language also reveals shortcomings such as the abuse of foreign words, the titles on some mass media are getting longer and longer, lack of sharpening and do not reflect the main content of the article, etc. need to be identified and taken measures to adjust and orient to help the journalistic style develop stronger and preserve the purity of the Vietnamese language.

Keywords: journalistic language, new idioms, headlines, online newspapers, multimedia communication

¹ Tác giả liên hệ: PGS.TS. Lê Khắc Cường, Email: cuonglk@hiu.vn

(Ngày nhận bài: 9/10/2022; Ngày nhận lại bản sửa: 18/10/2022; Ngày duyệt đăng: 1/11/2022)

1. ĐẶT VẤN ĐỀ

Tính từ lúc *Gia Định Báo*, tờ báo Việt ngữ đầu tiên phát hành số 1 vào ngày 15/4/1865 đến nay, báo chí tiếng Việt đã có lịch sử gần 160 năm. Từ một tờ công báo của chính quyền Pháp trên vùng đất Nam Kỳ thuộc địa, báo chí Việt Nam đã trưởng thành vượt bậc.

Tại Việt Nam, ngôn ngữ báo chí được công nhận như một phong cách chức năng ngôn ngữ của tiếng Việt từ những năm 80 của thế kỷ XX. Trong giáo trình *Phong cách học tiếng Việt* (1982), lần đầu tiên thuật ngữ “phong cách ngôn ngữ báo chí” xuất hiện và được xem là một tiểu loại thuộc phong cách ngôn ngữ gọt giũa [1].

Với sự bùng nổ truyền thông cuối thiên niên kỷ thứ hai trên thế giới và không khí đổi mới sau năm 1986 tại Việt Nam, báo chí tiếng Việt đã có sự chuyển mình mạnh mẽ. Cùng với phong cách ngôn ngữ văn chương, phong cách ngôn ngữ báo chí đã góp phần quan trọng trong việc khẳng định vị thế của tiếng Việt, ngôn ngữ quốc gia với gần 100 triệu người sử dụng, nằm trong top 20 những ngôn ngữ có số lượng người nói nhiều nhất trên thế giới [2].

Với khoảng 900 đơn vị báo chí thuộc đủ các loại hình (in, trực tuyến, phát thanh, truyền hình), hơn 21.000 nhà báo và hàng chục ngàn cộng tác viên, thông tin viên trong cả nước, báo chí Việt Nam đang có những đóng góp to lớn trong việc phản ánh công cuộc xây dựng và phát triển đất nước cũng như giới thiệu với bạn bè quốc tế một hình ảnh Việt Nam đổi mới, năng động và hội nhập. Bên cạnh số lượng, chất lượng của hoạt động truyền thông, trong đó có chất lượng mã hoá thông tin, đã có những thay đổi tích cực theo hướng hiện đại, chuẩn mực, phù hợp với công chúng trẻ.

2. SỰ THAY ĐỔI TÍCH CỰC CỦA NGÔN NGỮ BÁO CHÍ TIẾNG VIỆT

Trong hơn 10 năm trở lại đây, ngôn ngữ báo chí có rất nhiều thay đổi trên tất cả các loại hình báo chí, đặc biệt là trên báo mạng điện tử, trang tin tổng hợp điện tử. Đáng lưu ý là sự xuất hiện của hàng loạt từ ngữ mới. Câu ngắn hơn, hiện đại hơn. Tiêu đề cũng có nhiều thay đổi.

2.1. Về từ ngữ

Hiện tượng đáng lưu ý nhất là sự ra đời của rất nhiều từ ngữ mới hoặc được bổ sung nét nghĩa mới, kiểu như: *phượt, đỉnh, máu, quẩy, quẩy banh nóc, hàng* (show hàng, khoe hàng), *lầy, lầy lội, sang, xịn, mịn, chân dài, bay màu,...* Đặc biệt là những thành ngữ mới kiểu như: *Chán như con gián, Buồn như con chuồn chuồn...* hoặc liên tưởng ngữ nghĩa ngộ nghĩnh như *Được voi đòi Hai Bà Trưng, Có quá thành quá có, Xấu nhưng kết cấu nó đẹp...* xuất hiện ngày càng nhiều. Những từ ngữ mới này được sử dụng với tần suất lớn khiến ngôn ngữ báo chí, sinh động hơn, hấp dẫn hơn.

Có thể khẳng định từ và thành ngữ mới rất đa dạng về cấu tạo. Chúng được công chúng trẻ sáng tạo nên, sau đó nhanh chóng du nhập mạng xã hội. Có thể điểm qua một số hình thức như sau:

- Bên cạnh những từ ngữ vay mượn các ngôn ngữ châu Âu, đặc biệt là tiếng Anh thường thấy lâu nay, những năm gần đây, nhiều từ ngữ trên báo được vay mượn từ phim cổ trang và truyện ngôn tình Trung Quốc, Hồng Kông: *Ngôn tình; cung đấu; gia đấu; quyền đấu; quốc đấu; trạch đấu; quốc dân; dân quốc; cầu lương; đại gia; thiếu gia; tiểu tam; đam mỹ; nam thần; soái ca; sắc nữ; xuyên không; huyền huyền;...*

- Từ ngữ cũ, nhưng được sử dụng với ít nhiều thay đổi về khái niệm và sắc thái biểu cảm: *Đẩy thuyền; lật thuyền; chân dài; thả thính; quăng thính; lầy; lầy lội; toang; quẩy; mận; cực mận; cực chất; ném đá; hợp cạ; cạ cứng; biển cả; căng cực; căng đét; ngẫu đét; cân; cân tất; thần thái; chiêm sòng; dim hàng; khoe hàng; bóc phốt; bom/bùng hàng; sến súa; ảnh nóng; sòng ảo; sang chảnh; rau sạch; ngáo đá; hóng hớt; bóng; bóng kín; bóng lộ; tím; ô môi; hai phai; phi công trẻ; máy bay bà già; tình một đêm; (người yêu/bạn gái/bạn trai) tin đồn;...*

- Từ ghép được giản lược bằng cách chỉ sử dụng một từ tố: *Khủng* (khủng hoảng, khủng khiếp); *dự* (dự báo, dự đoán); *chất* (chất lượng); *sủng* (sủng ái),...

2.2. Cụm từ

Cụm từ cố định mới, chủ yếu là thành ngữ, rất đa dạng và hầu hết là thú vị. Nhiều thành ngữ mới được cấu tạo chủ yếu trên cơ sở hoà phối ngữ âm.

- Trong thành ngữ so sánh, thường có sự hợp vận giữa âm tiết đầu tiên hoặc thứ hai (của từ so sánh) với một/hai âm tiết của từ cuối cùng (từ được so sánh); chẳng hạn:

Bực như con mực; Chảnh như con cá cảnh; Chán như con gián; Cực như con chó mực; Đuối như con cá chuối; Khổ như con hổ; Láo như con cáo; Ngu như xe lu; Nhỏ như con thỏ; Nhục như con cá mực; Nhục như con trùng trọc; Phê như con tê tê; Xấu như con gấu; Xinh như con tinh tinh;...

Sồn sồn như còn 90 độ;...

Bình thường như người đi đường; Dã man con ngan; Hồn nhiên cô tiên; Sành điệu củ kiệu; Sát thủ đầu mung mũ; Thần kinh dấm phải đình; Tinh vi con chim ri; Thô bỉ như con khỉ;...

- Những thành ngữ được cấu tạo theo dạng hoà phối ngữ âm kết hợp với sự liên tưởng về mặt ý nghĩa; chẳng hạn:

Ăn chơi sợ gì mưa roi; Chuẩn không cần chỉnh; Dám làm chứ đừng cầm rơm; Dở hơi biết bơi; Nhỏ nhưng có võ; Sống nhân ái đời không tê tái; Sống đơn giản cho đời thanh thản; ...

- Nhiều tục ngữ, thành ngữ mới đã ra đời, khác xa so với cách liên tưởng về nghĩa của thành ngữ truyền thống, có thể có cả sự hoà phối ngữ âm; chẳng hạn:

Anh hùng bàn phím;

Bó tay chấm com;

Chết trẻ còn hơn lấy lẽ;

Đẹp trai có gì là sai;

Đẹp trai đi bộ không bằng mặt rỗ đi lor (lexus);

Đẹp trai không bằng chai mắt;

Ế trong tư thế ngẩng cao đầu;

Nhà mặt phố, bố làm quan/to²

Nhất muối tiêu, nhì Việt kiều;

Trăm lời nói không bằng làn khói a còng;

Có quá thành quá có;

Xấu nhưng kết cấu đẹp.

- Nhiều thành ngữ, tục ngữ mới được cải biên với cách liên tưởng, ví von rất đặc biệt:

Ăn trông nôi; Ngồi trông đĩa bên cạnh (Ăn trông nôi; Ngồi trông hương);

² Một biến thể viết theo thi pháp đồng dao:

Nhà mặt phố, bố làm to

Không ky bo, cho nhiều tiền

Tính phải hiền, mặt đẹp trai

Mét tám hai, nấu ăn giỏi,

Không mệt mỏi, lướt shopping

Không linh tinh với con khác

Luôn quà cáp suốt cả năm

Không bị hăm ở vùng bẹn!

Bầu ơi thương lấy bí cùng; Mai sau có lúc nấu chung một nồi (Bầu ơi thương lấy bí cùng; Tuy rằng khác giống nhưng chung một giàn);

Buồn như mắt số gạo (Buồn như châu cấn);

Đi chuột ngày đàng, học một sàng khôn (Đi một ngày đàng, học một sàng khôn);

Được voi đòi Hai Bà Trưng (Được voi đòi tiên);

Gần mực thì đen; Gần đèn thì rạng (Gần mực thì đen; Gần đèn thì rạng);

Học cho lắm tấm cũng gọi đầu (Học cho lắm tấm cũng ở trường);

Học tài thi lý lịch (Học tài thi phạm);

Không mảy đổ thầy dạy ai (Không thầy đố mày làm nên);

Một điều nhịn là chín điều nhục (Một điều nhịn là chín điều lành);

Một con ngựa đau cả tàu ăn thêm cỏ (Một con ngựa đau cả tàu bỏ cỏ);

Nhất muối tiêu, nhì Việt kiều (theo cấu trúc Nhất..., nhì...; kiểu Nhất phao câu, nhì đầu cánh);

Thuận vợ thuận chồng, con đông một quá (Thuận vợ thuận chồng, tát biển Đông cũng cạn).

- Có những tục ngữ, thành ngữ đi theo từng cặp, đối nghĩa và có vần; chẳng hạn:

Không phải dốt; Vì mẹ quên cho i-ốt vào canh;

Nhan sắc có hạn; Thủ đoạn vô biên;

Yêu nhau trong sáng; Phang nhau trong tối.

2.3. Câu trên báo

Câu trên báo, đặc biệt là báo trực tuyến, mạng xã hội ngày càng ngắn. Sự thay đổi đó phù hợp với công chúng trẻ, luôn đòi hỏi một cách thông tin ngắn, nhanh.

Năm 2000, thống kê 2,000 số của 4 tờ báo *Sài Gòn Giải phóng*, *Tuổi trẻ*, *Thanh niên*, *Người Lao động*, chúng tôi khá sốc với kết quả: độ dài trung bình gần 40 từ/câu, ngang độ dài của câu văn tiếng Anh thế kỷ XVII (45 từ/câu).

Tuy nhiên độ dài câu trên báo tiếng Việt ngày càng ngắn. Năm 2004, Lê Nguyễn Duy Khương cho biết độ dài trung bình trên tờ báo mạng điện tử *Vnexpress* là 20,7 từ/câu. Con số này trên tờ *Nhân dân Online* vào cùng thời điểm, do chủ yếu là những bài vở đăng ở báo in chuyển lên mạng, lên đến 44,5! Tác giả cũng cho biết, cùng một chủ đề, câu trên báo in thường có độ dài gấp đôi so với báo trực tuyến [3; 45-51]. Ba năm sau, trong chuyên khảo *Ngôn ngữ báo chí – những vấn đề cơ bản*, Nguyễn Đức Dân cho biết độ dài của câu trên báo là khoảng 29 từ [4].

Thử đọc một đoạn rất ngắn, rất hiện đại và đầy hình ảnh trong bài báo “*Tết ở một con hẻm bên kênh Nhiêu Lộc*” (Tuổi Trẻ Online (19/01/2022)

“*Tết rồi*”. Một năm không mấy khởi sắc của những người bán hàng tỏa ra từ con hẻm TP.HCM. Mà chẳng sao. Tết vẫn là Tết. Gạt qua bao bộn bề, lo toan, ai cũng vui như Tết.

Cái hẻm ấy cạnh bờ kênh Nhiêu Lộc. Sáng sớm, một ngày như mọi ngày, tiếng rao vẫn văng vẳng đâu đây. Tiếng rao đập vào thân cây, va chạm vào bức tường cũ kỹ ám bụi thời gian, ám thứ mùi quen thuộc với người dân hai bên kênh từ lâu lắm rồi.

“*Ve chai bán!*”, “*Mài dao, mài kéo đây!*”.

Tiếng rao xưa tan đi không gian bàng bạc giáp Tết. Đúng rồi, Tết đó, dịp nhà nhà đều vui sum vầy hạnh phúc dù cái hẻm Honda không lọt này có đủ người tứ xứ”.

Bài viết này dài 1278 từ với 111 câu. Trung bình chỉ có 11,5 từ/câu. Rất ngắn!

Những tin/bài khác mang tính thông tấn hơn thì độ dài câu có phần cao hơn, nhưng vẫn có thể chấp nhận được. Chẳng hạn tin “*Quần thể voi rừng ở Nghệ An*” (Vnexpress, 7/11/2022). Nếu không tính các chú thích ảnh thì tin có 449 từ với 17 câu, độ dài 25,4 từ/câu. Thử đọc vài đoạn của tin này:

“Nghệ An có từ 14 đến 16 con voi hoang dã (đứng thứ ba cả nước sau Đắk Lắk và Đồng Nai). Trong đó vùng lõi và vùng đệm vườn quốc gia Pù Mát (nằm trên 3 huyện Con Cuông, Anh Sơn, Tương Dương) có 3 đàn, 11-13 con; xã Bắc Sơn (Quỳ Hợp) có một con và huyện Quỳ Châu hai con.

Trong ảnh, hai mẹ con voi rừng đã tới xã Châu Phong (Quỳ Châu) hôm 24/10, dẫm gãy keo, ở lại qua đêm. Chúng chỉ vào rừng sau khi liên tục bị người dân xua đuổi.

Hai mẹ con voi sống hàng chục năm nay tại rừng tự nhiên rộng khoảng 15.000 ha ở huyện Quỳ Châu. Riêng voi con đã hàng chục tuổi, to gần bằng voi mẹ. Những năm trước, voi vào vườn nhà dân ở xã Châu Hạnh, Châu Phong ăn hoa màu, làm hỏng chòi canh rẫy của người dân, không làm ai bị thương”.

Tiêu đề báo chí cũng theo xu hướng ngắn, gọn, trực diện, với độ dài trung bình 10-12 từ/tiêu đề. Nhiều tiêu đề thể hiện trực tiếp nội dung của sự kiện như:

Đến Việt Nam du học (Vnexpress, 26/10/2022);

Cân nhắc nhảy việc cận Tết (NLĐ online, 26/10/2022);

Nỗi lo nhà kính khiến Đà Lạt nóng dần (TNO, 26/10/2022);

Mexico: xả súng, 18 người thiệt mạng (SGGP, 7/10/2022);

“Thuốc” trị bạo lực học đường (SGGP, 24/10/2022).

Nhiều tiêu đề mang tính tình thái, hấp dẫn, lôi cuốn người đọc bằng ngôn ngữ hình ảnh, bằng các phương tiện/biện pháp tu từ như hoán dụ, ẩn dụ, đảo ngữ, chơi chữ,... độc đáo, hấp dẫn người đọc; chẳng hạn:

Mê hoặc Rú Chá (SGGP online, 23/10/2022);

Đặc thù vẫn chưa đặc biệt (SGGP26/10/2022);

Những kỳ họp phụ huynh không phải để... thu tiền (TTO 26/10/2022);

Ngoài “heo ăn chuối”, thị trường có thêm “heo ăn chay” (TTO, 26/10/2022);

Tiền đổ xuống, nước dâng lên (Vnexpress, 26/10/2022);

Không có kỳ trăng mật cho tân Thủ tướng Anh (Zing, 26/10/2022);

Có một Xuân Quỳnh rất khác (Zing, 24/10/2022);

Lặng thầm ngăn dòng nước mắt (NLĐ online, 23/10/2022);

Ở làng tỷ phú... không tiền! (Nông thôn Việt, 3/11/2022);

Nhớ mùi xôi sắn se se Tết về (Tuoitre Online 6/11/2022).

3. MỘT SỐ BẤT CẬP CỦA NGÔN NGỮ BÁO CHÍ TIẾNG VIỆT CẦN NHẬN DIỆN VÀ ĐIỀU CHỈNH

3.1. Tiêu đề

Tiêu đề của một số báo mạng điện tử, nhất là trên các trang thông tin điện tử tổng hợp, đang có biểu hiện thiếu gọn giữa, dài dòng, câu khách.

3.1.1 Tiêu đề ngày càng dài

Như đã nêu ở trên, tiêu đề trên nhiều tờ báo in, báo mạng điện tử khá ngắn gọn. Tuy nhiên, tiêu đề trên một số trang thông tin tổng hợp điện tử hiện nay lại có xu hướng dài dòng. Tiêu đề không chỉ là một cụm ngắn khoảng 10 từ nữa mà là nguyên cả một, thậm chí hai mệnh đề! Đây thực sự là một bước lùi, đi ngược với xu thế ngắn gọn của báo chí hiện đại. Dưới đây là một số ví dụ:

Chú chó đi bán vé số giúp chủ cực giàu: Ngâm giỗ vé lịch sự đứng bên cạnh tỏ ý mời khách rời năm ngoan ngoan đợi khách chọn mới đứng lên đi tiếp (báo điện tử Tổ Quốc, 12/1/2021).

Chồng làm tháng lương 30 triệu nhưng cứ hỏi lại bảo hết, tôi cảm phẫn biết sự thật khi vô tình nghe được cuộc điện thoại của anh với nhân vật nọ (báo điện tử Tổ Quốc, 12/1/2021).

Vụ 2 đứa bé bị bỏ rơi kèm lời nhắn “bố mẹ nó đều chết rồi”: Hoàn cảnh bi đát, không biết bố là ai, bác ruột đón từ chùa về rồi đưa ra đê vì không thể nuôi (chuyên trang Pháp luật và Bạn đọc, báo Gia Đình và Xã Hội, 12/1/2021).

Karik ra MV mới kết hợp với thành viên Spacespeakers cùng dàn thí sinh Ricky Star, Hydra lẫn Nul đủ cả, chỉ thiếu mỗi G. Ducky là sao? (chuyên trang Pháp luật và Bạn đọc, báo Gia Đình và Xã Hội, 12/1/2021).

Giá cả tại Nhật tăng chóng mặt, người dân tìm tới 3-4 cửa hàng chỉ để mua mì ly rẻ, nỗi lo mùa đông ngày càng tới gần (chuyên trang Trí thức trẻ, báo điện tử Tổ Quốc, 25/10-2022).

Đám cưới Đỗ Mỹ Linh quá tung bừng: Cô dâu chú rể độ giọng cùng dàn sao đình đám, đỉnh nhất là màn nhảy liên khúc Tik Tok! (chuyên trang Trí thức trẻ, báo Tổ Quốc, 24/10/2022).

Công chiếu VIP hoá lễ trao giải: Mỹ nhân đẹp nhất thế giới khoe hình xăm tranh cãi, So Ji Sub – Song Seung Hun và dàn sao hạng A đổ bộ (Kênh 14, 25/10/2022).

Chuyện của chú chim hải âu cô đơn nhất thế giới: Vĩnh viễn không tìm thấy đường về nhà và chuyến hành trình được cả thế giới theo dõi (Kênh 14, 25/10/2022).

Quả là khó hiểu khi có tiêu đề đến đến 40 từ, lan man, làm mệt người đọc! Độ dài này vượt cả tiêu đề của báo chí tiếng Việt lúc sơ khai, thời của những *Gia Đình Báo, Nông Cổ Mín Đàm, Nữ Giới Chung*,... Nhiều trang tổng hợp thông tin điện tử có khá nhiều công chúng trẻ đọc. Dù vô tình hay cố ý - để câu view, câu khách - thì cách viết tiêu đề như thế cũng khó có thể chấp nhận. Tiêu đề theo kiểu “dây cà ra dây muống” ấy rất đáng lo ngại và là tấm gương xấu cho công chúng trẻ, nhà báo trẻ.

3.2. Hiện tượng vay mượn từ ngữ tiếng nước ngoài

Hầu hết ngôn ngữ trên thế giới, kể cả những ngôn ngữ có nhiều người nói như tiếng Anh, tiếng Trung, Tây Ban Nha, Pháp, Nga,.. đều có hiện tượng vay mượn từ ngữ tiếng nước ngoài. Ngay cả khi trong vốn từ bản ngữ đã có từ để định danh một khái niệm, người ta vẫn tiếp tục vay mượn. Trong xu thế hội nhập hiện nay, không có gì lạ khi giới trẻ Việt Nam thích *scandal, stress, game show, start-up, event, team*,... hơn dù đã có những từ ngữ tiếng Việt có nghĩa tương đương *bê bối, căng thẳng, trò chơi (trên) truyền hình, khởi nghiệp, nhóm/đội* [5;19-20].

Tuy nhiên, việc ô ạt “nhập khẩu” và sử dụng tràn lan từ ngữ tiếng nước ngoài, nhất là tiếng Anh, trên các phương tiện truyền thông đại chúng là một thực trạng đáng báo động. Nhiều tờ báo lạm dụng tiếng nước ngoài hoặc pha trộn tiếng Việt – tiếng Anh mọi lúc mọi nơi. Người đọc dễ dàng liệt kê hàng trăm từ tiếng Anh khi đọc báo: *blog; blogger; vlog; vlogger; show, showbiz; Vbiz; idol; net; netizen; diva; teen; teenage; gene Z; fan; fanpage; fan club; anti-fan; drama; Tuesday³; ship; shipper; check-in; clip; gym; gymer; spotlight; follow; follower; comment; stream; streamer; casting; selfie; hot girl/boy; idol; K-pop; J-pop; V-pop; rap; rapper; sugar daddy/baby; tụt mood; đu/bắt/tao trend; hack tuổi; show hàng; câu like/view; clip nóng*...

Nhiều tiêu đề sử dụng tiếng nước ngoài rất rối rắm, khó hiểu, làm khổ người đọc:

Brunch Date #3 – Vũ: “Mỗi năm tôi đều lên bar đánh DJ một lần” (Kênh 14, 26/10/2022);

Điva bánh tráng trộn” Cát Thy trở lại: Lợi hại hơn xưa, khiến hội food reviewer rần rần (HHT, 30/9/2022);

Thong dong dạo chơi Nam Định mà cứ ngỡ lạc vào phim trường, tha hồ pose ảnh: nghìn like”

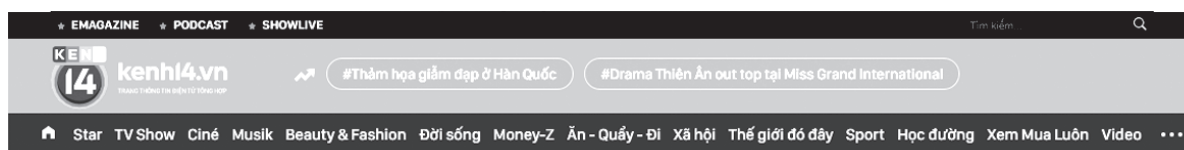
³ Với nghĩa là “người thứ ba”

(HHT, 30/8/2022);

Ở nhà vẫn “chill” cùng Hoa Học Trò 1363, tặng ngay fanbook khổ lớn Horoscope Idol Cự giải” (HHT 21/6/2021);

Drama Thiên Ân out top tại Miss Grand International (Kênh 14 20/10/2022)

Thậm chí tên trang mục cũng bằng tiếng nước ngoài: Star; TV Show; Ciné; Musik; Beauty&Fashion; Money-Z; Sport ((Kênh 14); Ăn - Đi - Chill; Horoscope; Cảm nang teen; Hậu trường Showbiz (Hoa Học Trò);

Hình 1. Tên trang mục của trang tin điện tử tổng hợp kênh 14 (truy cập ngày 1/11/2022)

Hình 2. Tên trang mục của báo Hoa học trò (truy cập ngày 1/11/2022)

3.2.1 Nhiều tiêu đề không phản ánh trung thực nội dung bài viết theo kiểu “treo đầu heo, bán thịt chó” nhằm “câu view, câu like”. Một biên tập viên cho biết “thủ thuật” của trang tin điện tử tổng hợp mà anh đang làm là: sau khi đưa tin/bài lên mạng 1 tiếng đồng hồ, nếu thấy số “view”, “like” không đạt số lượng theo quy định của toà soạn thì biên tập viên sẽ điều chỉnh bài viết. Họ phải tìm cách đưa vào tiêu đề nhiều từ mới và lặp đi lặp lại càng nhiều càng tốt trong văn bản để biến nó thành “từ khoá”. Trong đó nhất thiết phải có những từ đang được công chúng quan tâm, đang là “hot trend”. Từ khoá/những từ khoá đó cần đưa vào bài viết, đặc biệt là tiêu đề, để khi sử dụng tính năng “search” trên các “search engine” như Google, Bing, Yahoo,... chúng sẽ giúp bài báo xuất hiện ở những vị trí cao trên danh sách tìm kiếm; nhờ đó người đọc sẽ “link” đến bài báo.

“Đu trend” theo kiểu chăm chăm tìm từ khoá “hot” nhằm thu hút bạn đọc nên nhiều khi tiêu đề không phù hợp, thậm chí không ăn nhập gì với nội dung bài viết. Chẳng hạn trong suốt tháng 10/2022, sau vụ giẫm đạp làm 156 người tử vong, 196 người bị thương ở Hàn Quốc vào ngày 8/10/2022, nhiều tờ báo tại Việt Nam lấy tiêu đề “Nóng: Thông tin mới nhất về vụ giẫm đạp trong lễ hội Halloween ở Itaewon” để thu hút người đọc. Đọc kỹ thì người ta thấy chẳng có thông tin gì mới cả so với những thông tin đã cung cấp. Đây cũng là cách làm thiếu trung thực, ảnh hưởng đến lòng tin của bạn đọc đối với các cơ quan truyền thông.

4. KẾT LUẬN

Cùng với phong cách ngôn ngữ văn chương, phong cách ngôn ngữ báo chí ngày càng thể hiện vai trò của mình trong hệ thống các phong cách ngôn ngữ gọt giũa tiếng Việt. Đây là một thứ tiếng Việt vừa gần gũi với người đọc, vừa hiện đại, phù hợp với bạn đọc trẻ thế hệ 4.0, vừa hướng đến chuẩn mực. Hàng loạt từ ngữ mới ra đời, hầu hết xuất phát từ báo chí, truyền thông rồi dần dần trở nên quen thuộc với công chúng. Câu trên báo chí ngày càng đa dạng, phong phú và nhìn chung là ngắn gọn hơn, dễ hiểu hơn. Tiêu đề báo chí ngày càng hấp dẫn, trực diện, thu hút công chúng “ngay từ cái nhìn đầu tiên”.

Khó dự báo bao nhiêu phần trăm những sáng tạo như trên sẽ nhập vào hệ thống từ vựng, vào cách diễn đạt của tiếng Việt hiện đại. Báo chí là một trong những nguồn cung cấp vốn từ, cách diễn

đạt mới mẻ cho tiếng mẹ đẻ. Sự phát triển vốn từ và cách diễn đạt có thể được thực hiện bằng nhiều phương thức khác nhau. Trước một phương thức mới, tốt nhất là hãy để thực tiễn kiểm nghiệm. Định hướng là cần nhưng không nên vội vàng quy kết. Nhiều khi chỉ vì lo lắng cho tiếng mẹ đẻ nên có nơi, có lúc chúng ta đã có cái nhìn thiếu bao dung đối với những sáng tạo mới. Chúng tôi cho rằng hầu hết những sáng tạo ngôn từ nêu trên không chỉ là chấp nhận được mà còn có những đóng góp nhất định đối với sự phát triển của tiếng Việt văn hoá. Một số sáng tạo là thú vị, phù hợp với sự phát triển của ngôn ngữ, phản ánh thực trạng của xã hội Việt Nam hiện đại.

Bên cạnh những điểm tích cực trong hoạt động báo chí, trong đó có những đổi mới mạnh mẽ của ngôn ngữ báo chí, vẫn còn đó cách viết thiếu gọn gẽ, tùy tiện trong cách dùng từ, đặt tiêu đề và đặt câu như đã trình bày ở trên. Trong một thế giới ngày càng đề cao tính hội nhập như hiện nay, giao thoa ngôn ngữ là điều bình thường, thậm chí là tất yếu. Tuy nhiên gìn giữ sự trong sáng của tiếng Việt vẫn rất cần thiết. Việc sử dụng tràn lan tiếng nước ngoài trên báo chí cần phải được nhìn nhận như là một hiện tượng bất bình thường, tiêu cực. Đã có người đề xuất Việt Nam cần ban hành Luật ngôn ngữ như nhiều quốc gia khác trên thế giới để định hướng cho sự phát triển của tiếng Việt. Trong khi chờ đợi, là người Việt, chúng ta cần phải biết trân trọng tiếng mẹ đẻ. Càng tự hào với sự phát triển của tiếng Việt bao nhiêu thì càng phải có ý thức giữ gìn sự trong sáng của tiếng Việt trên tất cả các bình diện bấy nhiêu. Chúng ta không dị ứng với cái mới, với những cách tân cần thiết nhằm hiện đại hoá tiếng Việt. Càng không nên, không thể đóng cửa với thế giới. Nhưng khó mà nói đến bản sắc văn hoá, bản sắc ngôn ngữ dân tộc khi mà trên các phương tiện truyền thông của chúng ta đầy những lối nói, lối viết lai căng.

Báo chí tác động mạnh mẽ đến nhận thức, tư duy, cách nhìn nhận và đánh giá thế giới của công chúng, nhất là công chúng trẻ. Do vậy hơn ai hết, những người làm truyền thông phải có trách nhiệm với người đọc, người nghe. Không chỉ có trách nhiệm về nội dung thông tin mà mình gửi đến bạn đọc mà còn phải có trách nhiệm về cách thức thể hiện nội dung, cách thức mã hoá nội dung đó. Báo chí tiếng Việt đã có mặt tại Việt Nam gần 160 năm. Ngôn ngữ báo chí từ Gia Định Báo (1865) đến nay đã có những thay đổi lớn về mọi mặt. Đây là quá trình vừa kế thừa, vừa điều chỉnh, hướng đến một phong cách chức năng ngôn ngữ báo chí tiếng Việt hiện đại, chuẩn mực. Các thế hệ nhà báo đi trước đã có những đóng góp hết sức to lớn về nội dung, hình thức và phong cách diễn đạt. Giữ gìn và phát huy những thành tựu đó của tiền nhân là trách nhiệm của các nhà báo hiện nay [6].

TÀI LIỆU THAM KHẢO

- [1]. Võ Bình, Lê Anh Hiền, Cù Đình Tú, Nguyễn Thái Hòa, *Phong cách học tiếng Việt*, Nxb Giáo dục, Hà Nội, 1982.
- [2]. SIL International, *Ethnologue - Languages of the World, 25th Edition*, Dallas, Texas, USA, 2022, <https://www.ethnologue.com/guides/ethnologue200>.
- [3]. Lê Nguyễn Duy Khương, *Sự hình thành và phát triển của báo trực tuyến VnExpress*, Khoá luận tốt nghiệp đại học ngành Báo chí, Trường Đại học Khoa học Xã hội và Nhân văn, Đại học Quốc gia TP. Hồ Chí Minh, 2004.
- [4]. Nguyễn Đức Dân, *Ngôn ngữ báo chí - những vấn đề cơ bản*, Nxb Giáo dục, Hà Nội, 2007.
- [5]. Lê Khắc Cường, “*Vietnamese Language in Westernization: Integration or Disguise?*”, *International Journal of Linguistics Studies*, 2021, Volume1, Issue 2, pp. 18-21, DOI: 10.32996/ijls, www.al-kindipublisher.com/index.php/ijls.
- [6]. Lê Khắc Cường, “*Ngôn ngữ báo chí tiếng Việt: từ Gia Định Báo đến báo trực tuyến*”, *Gia Định Báo*, tờ báo Việt ngữ đầu tiên, 2017, tr. 217-236, Nxb. Văn hoá - Văn nghệ, TP. Hồ Chí Minh, ISBN 978-604-68-3989.